УДК 351/354

[https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1\(1\)-17-29](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1(1)-17-29)

Барзилович Анастасія Дмитрівна кандидат медичних наук, директор МЦ «КіндерКлінік», 03039, м. Київ, вул. Вишгородська, 45/2, тел.: 0632156835, e-mail: A.barzylovych@gmail.com, <https://orcid.org/0000M0002M0330M5147>

СУБ'ЄКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті висвітлено функціональні напрями діяльності суб'єктів національного ринку медичних послуг в Україні, що є одним із елементів механізму державного управління галуззю охорони здоров'я. Виділено 4 основні рівні суб'єктів: суб'єкти державного регулювання та визначення стратегії розвитку галузі; суб'єкти управління, нагляду та контролю; суб'єкти, що є виконавцями та постачальниками послуг; суб'єкти – отримувачі послуг (пацієнти). Розвиток ринку медичних послуг України призвів до виникнення медичних суб'єктів, що є виробниками послуг, а водночас – автономних комунальних неприбуткових підприємств. Медична послуга як специфічний продукт праці забезпечує корисний ефект через відновлення здоров'я пацієнта та полегшення страждань хворого, а з іншого боку – це суспільна форма, в межах якої надається медична допомога. Саме тут формуються економічні взаємовідносини між учасниками організованого процесу лікувально-профілактичної діяльності медичного закладу. Суб'єктами фінансового забезпечення надання медичних послуг в умовах реформування є медичні заклади, Національна служба здоров'я України, страхові компанії, благодійні фонди. Виділено суб'єктів контролю та управління на місцевому рівні: суб'єкти контролю за діяльністю медичного закладу (спостережні та наглядові ради, до яких входитимуть представники медичного закладу, органи місцевого самоврядування); благодійні фонди та організації, страхові компанії, міжнародні компанії та організації, що працюють в сфері надання медичних послуг та модернізації систем управління медициною. Визначено, що в Україні відбувається формування електронної системи охорони здоров'я, що зумовлює формування ринкових механізмів взаємозв'язку та відносин у медичній сфері таких основних суб'єктів: приватних медичних закладів; суб'єктів телемедицини; страхових агентів та компаній; аптечних закладів; лабораторій діагностики; приватних лікарень; академічних медичних центрів тощо.

Ключові слова: медичні послуги, доступність медичних послуг, суб'єкти державного регулювання, суб'єкти-отримувачі медичних послуг, виконавці медичних послуг.

Barzylovych Anastasiia Dmitrivna, PhD in Medical Sciences, Director, mc KinderKlinik, 03039, Kyiv, 45/2 Vishgorodska str, tel.: 0632156835, e-mail: A.barzylovych@gmail.com, <https://orcid.org/0000M0002M0330M5147>

SUBJECTS OF THE NATIONAL MARKET OF MEDICAL SERVICES IN UKRAINE

Abstract. The article highlights the functional activities of the national market of medical services in Ukraine, which is one of the elements of the mechanism of state management of health care. There are 4 main levels of subjects: subjects of state regulation and definition of industry development strategy; subjects of management, supervision and control; entities that are performers and service providers; subjects - recipients of services (patients). The development of the market of medical services in Ukraine has led to the emergence of medical entities that are producers of services, and at the same time - autonomous municipal non-profit enterprises. Medical service as a specific product of labor provides a beneficial effect by restoring the patient's health and alleviating the patient's suffering, and on the other hand, it is a social form within which medical care is provided. It is here that economic relations are formed between the participants in the organized process of treatment and prevention of medical institutions. The subjects of financial support for the provision of medical services in the context of the reform are medical institutions, the National Health Service of Ukraine, insurance companies, charitable foundations. Subjects of control and management at the local level are identified: subjects of control over the activities of the medical institution (supervisory and supervisory boards, which will include representatives of the medical institution, local governments); charitable foundations and organizations, insurance companies, international companies and organizations working in the field of medical services and modernization of medical management systems. It is determined that in Ukraine the formation of an electronic health care system is taking place, which determines the formation of market mechanisms of interconnection and relations in the medical sphere of the following main subjects: private medical institutions; subjects of telemedicine; insurance agents and companies; pharmacies; diagnostic laboratories; private hospitals; academic medical centers, etc.

Keywords: medical services, availability of medical services, subjects of state regulation, subjects-recipients of medical services, performers of medical services.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У зв'язку з реформуванням галузі охорони здоров'я, зміною моделі функціонування та фінансування медичних закладів, суб'єктів надання медичних послуг відбувається поява нових груп суб'єктів національного ринку медичних послуг, змінюються повноваження суб'єктів надання медичних послуг, набувають розвитку існуючі форми відносин та впроваджуються нові. Фактично відбувається формування ринку медичних послуг, для якого характерні ознаки конкурентності, що зумовлює зміну в підходах до функціонування усіх суб'єктів ринку. Зазначене потребує детальнішого дослідження сучасних особливостей діяльності суб'єктів на ринку медичних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці оцінювання діяльності суб'єктів національного ринку медичних послуг в Україні присвячено наукові праці Булеца С.Б. [2], Васюк М. [3], Ващенко Ю. В. [4], Кривуша С.Г. [11], Пасько М.І. [16], Сазонець І. Л., Зима І. Я. [20], Ціборовський О. М. [21], Чехун О.В. [22], Юринець З. В., Петрух О. А. [23]. Проте, варто відмітити недостатність характер досліджень, адже, в основному, вченими проведено класифікацію суб'єктів ринку та визначено повноваження основних державних регуляторів ринку на національному рівні. Тому доцільно здійснити деталізований аналіз діяльності суб'єктів національного ринку медичних послуг в Україні.

Мета статті полягає в дослідженні діяльності суб'єктів національного ринку медичних послуг в Україні у умовах реформування системи охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Основними елементами механізму державного регулювання сфери охорони здоров'я є: суб'єкт, об'єкт, мета, цілі та принципи, а також інструменти реалізації механізму. До суб'єктів державного регулювання сфери охорони здоров'я відносять державу та місцеві органи, законодавчі, виконавчі та судові органи, громадські та політичні об'єднання [1-23; 10, с. 47].

До об'єктів медичної галузі, які регулює держава слід віднести всі установи охорони здоров'я. Головним органом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я є Міністерство охорони здоров'я України. Уряд країни та Міністерство охорони здоров'я розробляють інструментарій для ефективної діяльності медичної галузі, здійснюють

планування та прогнозування, визначають державні стандарти, розробляють програми держзамовлень з метою забезпечення галузі необхідними ресурсами, контролюють діяльність галузі [11, с. 277].

Виконавці медичних послуг – підприємства, установи, організації незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також приватні підприємці, які займаються медичною практикою або медичну діяльність відповідно до отриманої ліцензії [2, с. 114].

Рис. 1. Суб'єкти національного ринку медичних послуг в Україні*

*Джерело: складено автором

Стратегія реформування системи охорони здоров'я дає змогу визначити суб'єкти державного управління у цій сфері, відповідальні за різні етапи їх формування та реалізацію, а саме: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України та інші відомства, установи і підприємства, громадські організації та правоохоронні органи [21, с. 67].

На ринку медичних послуг присутні три суб'єкти, які мають ключове значення для системи охорони здоров'я, беруть участь у процесі комунікативної взаємодії зі споживачами медичних послуг, і визначають особливості такої взаємодії, є:

- пацієнт (суб'єкт, який споживає медичні послуги);
- медичний заклад (суб'єкт, що надає медичні послуги);
- платник (суб'єкт, що фінансує медичні послуги) [22].

Із розвитком елементів ринкових відносин з'явилася категорія медичного суб'єкта-виробника медичних послуг. Медичний суб'єкт – виробник медичних послуг – зареєстрований та ліцензований у встановленому порядку лікувально-профілактичний заклад будь-якої організаційно-правової форми господарювання та форми власності, який надає медичні послуги [1, с. 418]. Виробництво та споживання медичної допомоги (послуги) відбувається одночасно. Є постачальник медичної допомоги (чи послуги) та її споживач-пацієнт (клієнт) і суб'єкти економічних відносин – власник (виробник-постачальник) медичної послуги (продавець) та її покупець-клієнт. Фінансування може здійснюватися за рахунок: відшкодувань страхових компаній; платежів роботодавців і працівників; бюджетного перерозподілу податків на користь медицини; інвестиційних заходів поліпшення здоров'я населення; благодійних фондів та внесків; платежів підприємства, фірми, компанії (де працюють робітники); за рахунок фізичної особи тощо [15].

У межах реформи охорони здоров'я України передбачається, що функціями замовника медичних послуг буде наділена організація, що повинна розподіляти фінансові ресурси, які поповнюватимуться за рахунок пацієнтів на підставі страхової медицини або оподаткування. Постачальником послуг визначено медичні заклади, а споживачами медичних послуг – пацієнтів. Відповідно до реформи передбачено формування автономного замовника послуг, автономних постачальників, які продаватимуть замовнику послуг медичні послуги, ґрунтуючись на підписанні договорів. Як перспектива – створення контролюючого органу чи наглядової ради. Таким чином, метою усіх дій держави має стати єдиний ринок медичних послуг (медичний простір), що буде об'єднувати усіх постачальників (установи, заклади охорони здоров'я), зокрема приватні медичні центри, заклади, аптеки тощо [23, с. 118].

Мережа закладів охорони здоров'я – сукупність закладів охорони здоров'я, що забезпечують потреби населення у медичному обслуговуванні на відповідній території [14]. Заклади охорони здоров'я є виконавцями, постачальниками медичних послуг населенню.

У межах закладу охорони здоров'я суб'єктів можна класифікувати таким чином:

- 1) адміністрація медичного закладу;
- 2) працівники закладу охорони здоров'я (лікарів);

3) особи, які організовують забезпечення медичного закладу різноманітними ресурсами;

4) пацієнти.

В Україні платником медичних послуг є Національна служба здоров'я України (НСЗУ) – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення. Діяльність НСЗУ спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я [18]. Відтак, діяльність НСЗУ можна вважати ефективною, адже станом на 01.04.2019 року 1238 медичних закладів уклали договори з НСЗУ (серед яких 117 – приватні клініки, 110 – ФОП), 97% комунальних закладів вже перейшли на нову модель фінансування медичних послуг, у 92% закладів робочі місця комп'ютеризовані. За 2018 та початок 2019 року НСЗУ здійснила виплати в обсязі понад 7 млрд. грн. Крім того, спостерігається стабільна динаміка зростання виплат за договорами з комунальними некомерційними підприємствами [12].

Про ефективність діяльності суб'єктів свідчить також упровадження електронної системи охорони здоров'я, що здійснюється спільно МОЗ (регулювання) та НСЗУ (укладання договорів з постачальниками послуг, аналіз даних та потреб населення, розроблення програми медичних гарантій, оплата за медичні послуги).

Відтак, формування електронної системи охорони здоров'я забезпечить прозорість фінансування, поступовий перехід на електронний облік, формування нового бізнес-середовища з якісними послугами, створить передумови запровадження інновацій у тому числі телемедицини, сприятиме розвитку медичного IT-ринку. У зв'язку з розвитком електронної системи охорони здоров'я ключові ролі виконують такі суб'єкти:

1) Міністерство охорони здоров'я України забезпечує формування та реалізацію політики у сфері охорони здоров'я, відповідає за реалізацію реформ;

2) Національна служба здоров'я України аналізує та використовує дані для прогнозування потреб населення в медичних послугах, розробки програми медичних гарантій, здійснення оплати закладам за медичні послуги;

3) ДП «Електронне здоров'я» (eZdorovya) адмініструє Центральну базу даних eHealth та контролює розроблення електронної системи охорони здоров'я в Україні;

4) бізнес упроваджує електронні медичні інформаційні системи (MIS) – системи, що дають змогу автоматизувати роботу медзакладів із централізованої бази даних.

Формування електронної системи охорони здоров'я призводить до формування ринкових механізмів взаємозв'язку та відносин в медичній сфері таких основних суб'єктів:

- приватних медичних закладів;
- суб'єктів телемедицини;
- страхових агентів та компаній;
- аптекних закладів;
- лабораторій з діагностики;
- приватних лікарень;
- академічних медичних центрів.

Усі зазначені суб'єкти матимуть доступ до центральної бази даних медичних інформаційних систем, що значно спростить доступність до медичних послуг пацієнтів. На сьогодні до електронної системи охорони здоров'я приєдналися 1854 медичних закладів, 28,41 млн. пацієнтів, 25 244 лікарів, 1230 аптек, 12014 фармацевтів. Зазначене забезпечує формування єдиного медичного еко простору України [15, с. 119].

Важливу роль для сфери охорони здоров'я відіграють суб'єкти господарювання, що створюють товари і вироби медичного призначення, інноваційні медичні технології тощо. До них можна віднести фармацевтичні компанії, технопарки, інноваційні кластери, малі високотехнологічні підприємства, приватні наукові медичні підприємства, медико-технічні центри та інститути, інші суб'єкти інноваційної інфраструктури [23, с. 119].

У табл. 1 відображено повноваження основних суб'єктів національного ринку медичних послуг України станом на 2019 рік.

Таблиця 1 – Функції та повноважень основних суб'єктів національного ринку медичних послуг України станом на 2019 рік*

Суб'єкт ринку	Функції, повноваження
Верховна Рада України	Формує основу державної політики охорони здоров'я [14].
Кабінет Міністрів України	Спрямовує і координує роботу МОЗ, організовує розроблення та здійснення державних цільових програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність у сфері охорони здоров'я, забезпечує розвиток мережі закладів охорони здоров'я, укладає міжурядові угоди і координує міжнародне співробітництво з питань охорони здоров'я, а також у межах компетенції здійснює інші повноваження, покладені на органи виконавчої влади в сфері охорони здоров'я [14].

Міністерство охорони здоров'я України	Управління, координація мережі закладів охорони здоров'я, регуляторний нагляд за всіма видами діяльності на ринку, забезпечення інформації, прозорості та підзвітності [13; 14; 18].
Комісія з питань державної реєстрації лікарських засобів	Оцінка дотримання чинного законодавства України під час проведення процедури державної реєстрації лікарських засобів [20].
Структурні підрозділи МОЗ України	
ДП «Державний експертний центр МОЗ України»	Спеціалізована експертна організація у сфері доклінічного вивчення, клінічних випробувань та державної реєстрації лікарських засобів; здійснення фармаконагляду, стандартизації медичної допомоги та медичного, в тому числі фармацевтичного, обслуговування [5].
ДП «Український медичний центр сертифікації»	Надає послуги з оцінювання відповідності медичних виробів, сертифікації систем управління якістю [6].
Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками	Надання суб'єктам господарювання ліцензії на провадження господарської діяльності; надання суб'єктам господарювання дозволів на ввезення (вивезення), транзит через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [17].
ДП «Український науковий фармацевтичний центр якості лікарських засобів»	Підпорядковується Держлікслужбі, здійснює функції провідної установи у галузі стандартизації та контролю якості лікарських засобів [7].
ДП «Центральна лабораторія з аналізу якості лікарських засобів і медичної продукції»	Незалежний контроль якості та безпеки лікарських засобів в Україні, надає послуги з дослідження й експериментальних розробок у сфері інших природничих і технічних наук [9].
ДП «Український фармацевтичний інститут якості»	Підтвердження відповідності умов виробництва лікарських засобів вимогам GMP; експертиза для видачі експертних висновків на право ввезення на територію України лікарських засобів; питання фармацевтичної якості медичних виробів; експертиза проектів будівництва та реконструкції виробничих дільниць тощо [8].
Недержавні суб'єкти	Оцінка відповідності продукції вимогам технічних регламентів; публічні послуги із самодекларування

	медичних виробів вимогам технічних регламентів; оцінка відповідності медичних виробів вимогам технічних регламентів [3-4].
НСЗУ	Центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення [12; 19].

*Джерело: складено автором.

Крім зазначених основних суб'єктів необхідно виділити суб'єкти контролю та управління на місцевому рівні:

– суб'єкти контролю за діяльністю медичного закладу: спостережні та наглядові ради, до яких входять представники медичного закладу, органи місцевого самоврядування, місцеві депутати та представники громади [20];

– благодійні фонди та організації, страхові компанії, міжнародні компанії та організації, що працюють у сфері надання медичних послуг та модернізації систем управління медициною [20, с. 51]. Зазначені суб'єкти забезпечують фінансування медичних закладів, а в подальшому можна спостерігати зростання їх ролі на національному ринку медичних послуг України.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що ефективність державного регулювання в сфері охорони здоров'я та якості медичних послуг залежить від належного інституційного забезпечення. Як показує аналіз стану розвитку інститутів, що формують суб'єкти ринку, в Україні чітко відокремлені функції, повноваження кожного суб'єкта ринку медичних послуг. Стратегічні рішення, програми розвитку та реформи активно впроваджуються державними регуляторними органами (Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Міністерство охорони здоров'я, Національна служба здоров'я України), а це свідчить про ефективність діяльності суб'єктів на національному рівні. Разом з цим, на місцевому рівні відбувається активне реорганізація закладів у комунальні некомерційні підприємства, що наділені автономними повноваженнями в фінансово-господарському управлінні. В цілому відбувається становлення та розвиток нової групи суб'єктів ринку медичних послуг, який формується у зв'язку з реформуванням системи охорони здоров'я.

Висновки. Залежно від рівня державного управління та регулювання, можна виділити різні рівні суб'єктів національного ринку медичних послуг, які в Україні формують єдиний медичний простір. У процесі дослідження виділено 4 основні рівні суб'єктів: суб'єкти державного регулювання та визначення стратегії розвитку; суб'єкти управління, нагляду та контролю; суб'єкти, що є виконавцями та постачальниками послуг; суб'єкти – отримувачі послуг

(пацієнти). Розвиток ринку медичних послуг України призвів до виникнення медичних суб'єктів, що є виробниками послуг, а водночас – автономних комунальних неприбуткових підприємств. Суб'єктами фінансового забезпечення надання медичних послуг в умовах реформування є медичні заклади, Національна служба здоров'я України, страхові компанії, благодійні фонди. Виділено суб'єкти контролю та управління на місцевому рівні: суб'єкти контролю за діяльністю медичного закладу (спостережні та наглядові ради, до яких входять представники медичного закладу, органи місцевого самоврядування); благодійні фонди та організації, страхові компанії, міжнародні компанії та організації, що працюють в сфері надання медичних послуг та модернізації систем управління медициною. Визначено, що в Україні відбувається формування електронної системи охорони здоров'я, за що відповідальні Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, ДП «Електронне здоров'я» та бізнес-структури. Формування електронної системи охорони здоров'я зумовлює формування ринкових механізмів взаємозв'язку та відносин у медичній сфері основних суб'єктів (приватних медичних закладів; суб'єктів телемедицини; страхових агентів та компаній; аптечних закладів; лабораторій з діагностики; приватних лікарень; академічних медичних центрів тощо).

Література:

1. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навч. Посібник / Баєва О.В. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 640 с.
2. Булеца С. Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми: дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03 / Одеса, 2016. 437 с.
3. Васюк М. Органи публічного управління як суб'єкти надання послуг у медичній галузі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12 С. 172–175.
4. Ващенко Ю. В. Незалежні регуляторні органи в сфері охорони здоров'я: європейський досвід та перспективи розвитку в Україні. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С. 211–224.
5. ДП «Державний експертний центр МОЗ України»: веб-сайт. URL : <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/responsive/2013-12-12-17-11-38> (дата звернення: 21.01.2020).
6. ДП «Український медичний центр сертифікації»: веб-сайт. URL : <http://www.umcs.org.ua/pro-nas/istoriia> (дата звернення:...).
7. ДП «Український науковий фармацевтичний центр якості лікарських засобів» : веб-сайт. URL : <http://sphu.org/farm-centr/> osnovni-zavdannya-i-napryamki-roboti (дата звернення: 21.01.2020).
8. ДП «Український фармацевтичний інститут якості» : веб-сайт. URL: <http://gmpcenter.org.ua> (дата звернення: 23.01.2020).
9. ДП «Центральна лабораторія з аналізу якості лікарських засобів і медичної продукції : веб-сайт. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/25412778 (дата звернення: 21.01.2020).

10. Краснова О. І., Плужнікова Т. В. Особливості механізму державного регулювання сфери охорони здоров'я. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 7. С. 46–48.
11. Кривуша С. Г. Складові механізму державного регулювання продуктивністю праці в секторі охорони здоров'я. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 277–282.
12. Національна служба здоров'я України : веб-сайт. URL : <https://nszu.gov.ua/pro-nszu> (дата звернення: 22.01.2020).
13. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років. URL : <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf> (дата звернення: 23.02.2020).
14. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 лист. 1992 р. № 2801-ХІІ. URL : <https://zakon.help/law/2801-XII> (дата звернення: 23.01.2020).
15. Пасько М.І. Особливості надання медичної допомоги та медичної послуги в умовах формування ринку послуг. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 117–121. URL : <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/23.pdf> (дата звернення: 21.01.2020).
16. Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками : постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 647 . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-p> (дата звернення: 23.01.2020).
17. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-p> (дата звернення: 23.01.2020).
18. Про НСЗУ : веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu> (дата звернення: 23.01.2020).
19. Про утворення Комісії з питань державної реєстрації лікарських засобів при МОЗ України : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.03.2012 № 178. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=09Z763FF11> (дата звернення: 23.01.2020).
20. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Вдосконалення системи управління охороною здоров'я в рівненській області на основі впровадження проекту світового банку. *Інвестиції: Практика та досвід*. 2018. № 24. С. 49–53.
21. Ціборовський О. М., Лисенко П. М. Проблеми системи охорони здоров'я України та стратегії її реформування. *Україна. Здоров'я нації*. 2014. 3. С. 68–75.
22. Чехун О. В. Надання платних медичних послуг: цивільно-правові аспекти. *Часопис Київського ун-ту права*. 2010. № 2. С. 213–216.
23. Юринець З. В., Петрух О. А. Напрями державного регулювання інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я України. *Інвестиції: Практика та досвід*. 2018. Вип. 22. С. 116–21.

References:

1. Bayeva, O.V. (2008). *Menedzhment u haluzi okhorony zdorovia* [Healthcare Management] Kiev: Center for Educational Literature [in Ukrainian].
2. Buletsa, S.B. (2016). Tsyvilni pravovidnosyny, shcho vynykaiut u sferi zdiisnennia medychnoi diialnosti: teoretychni ta praktychni problemy [Civil relations arising in the sphere of medical activity: theoretical and practical problems]. *Doctor's thesis*. Odessa [in Ukrainian].
3. Vasyuk, M. (2018). Orhany publichnoho upravlinnia yak subiekty nadannia posluh u medychnii haluzi Ukrainy [Public administration bodies as subjects of services in the medical sector of Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 12, 172-175 [in Ukrainian].
4. Vashchenko, Y.V. (2014). Nezalezhni rehuliatorni orhany v sferi okhorony zdorovia: yevropeyskyi dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Independent regulatory authorities in the field of health care: European experience and prospects for development in Ukraine]. *Pravo i hromadianske suspilstvo – Law and Civil Society*, 1, 211-224 [in Ukrainian].

5. The official website “Derzhavnyi ekspertnyi tsentr MOZ Ukrainy” [State Expert Center of the Ministry of Health of Ukraine]. *dec.gov.ua*. Retrieved from: <http://www.dec.gov.ua/index.php/en/responsive/2013-12-12-17-11-38> [in Ukrainian].
6. The official website “Ukrainskyi medychnyi tsentr sertyfikatsii” [Ukrainian Medical Certification Center]. *umcs.org.ua*. Retrieved from: <http://www.umcs.org.ua/pro-nas/istoriia> [in Ukrainian].
7. The official website “Ukrainskyi naukovyi farmatsevychnyi tsentr yakosti likarskykh zasobiv” [Ukrainian Scientific Pharmaceutical Center for Quality of Medicines]. *sphu.org*. Retrieved from: <http://sphu.org/farm-centr/basic-robot-and-robot-robots> [in Ukrainian].
8. The official website “Ukrainskyi farmatsevychnyi instytut yakosti” [Ukrainian Pharmaceutical Quality Institute]. Retrieved from: <http://gmpcenter.org.ua> [in Ukrainian].
9. The official website “Tsentralna laboratoriia z analizu yakosti likarskykh zasobiv i medychnoi produktii” [Central Laboratory for Analysis of Quality of Medicines and Medical Products]. *youcontrol.com.ua*. Retrieved from: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/25412778 [in Ukrainian].
10. Krasnova, O. I & Pluzhnikova, T. V. (2018). Osoblyvosti mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання sfery okhorony zdorovia [Features of the mechanism of state regulation of health care]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 7, 46 – 48 [in Ukrainian].
11. Krivusha, S.G. (2018). Skladovi mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання produktyvnosti pratsi v sektori okhorony zdorovia [Constituents of the mechanism of state regulation of labor productivity in the health sector]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 12 (64), 277-282 [in Ukrainian].
12. The official website “Natsionalna sluzhba zdorovia Ukrainy” [National Health Service of Ukraine]. *nszu.gov.ua*. Retrieved from: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu> [in Ukrainian].
13. Natsionalna stratehiia reformuvannya systemy okhorony zdorovia v Ukraini na period 2015-2020 rokiv [National strategy for reforming the health care system in Ukraine for the period 2015 – 2020]. *moz.gov.ua*. Retrieved from: <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf> [in Ukrainian].
14. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy [Fundamentals of the legislation of Ukraine on health care: Law of Ukraine] *zakon.help*. Retrieved from: <https://zakon.help/law/2801-XII> [in Ukrainian].
15. Pasko, M.I. (2017). Osoblyvosti nadання medychnoi dopomohy ta medychnoi posluhy v umovakh formuvannya rynku posluh [Features of rendering of medical help and medical service in the conditions of formation of the market of services]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Economy Problems*, 15, 117 – 121 [in Ukrainian].
16. Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z likarskykh zasobiv ta kontroliu za narkotykam: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [Regulation on the State Service of Ukraine for Medicinal Products and Drug Control: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-п> [in Ukrainian].
17. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the Regulation on the Ministry of Health of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-p> [in Ukrainian].
18. The official website “Pro NSZU” [About the NHS]. *nszu.gov.ua*. Retrieved from: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu> [in Ukrainian].
19. Pro utvorennia Komisii z pytan derzhavnoi reiestratsii likarskykh zasobiv pry MOZ Ukrainy: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy [On the formation of the Commission on State Registration of Medicinal Products at the Ministry of Health of Ukraine] *consultant.parus.ua*. Retrieved from: <http://consultant.parus.ua/?doc=09Z763FF11>

20. Sazonets, I.L. & Zima, I. Ya. (2018). Vdoskonalennia systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia v rivnenskkii oblasti na osnovi vprovadzhennia proektu svitovoho banku [Improvement of the health care management system in the Rivne region based on the implementation of the World Bank project]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*. 24. 49–53 [in Ukrainian].
21. Tsiborovsky, O.M. & Lysenko, P.M. (2014). Problemy systemy okhorony zdorovia Ukrainy ta stratehii yii reformuvannia [Problems of the health care system of Ukraine and strategies for its reform] *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. Nation's Health*, 3, 68-75 [in Ukrainian].
22. Chekhun, O.V. (2010). Nadannia platnykh medychnykh posluh: tsyvilno-pravovi aspekty [Provision of Paid Medical Services: Civil Aspects]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kiev University of Law*, 2, 213–216 [in Ukrainian].
23. Yurynets, Z.V. & Petrukh, O.A. (2018). Napriamy derzhavnoho rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku sfery okhorony zdorovia Ukrainy [Directions of state regulation of innovative development of health care in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 22, 116-121 [in Ukrainian].